

Úloha Akademie věd ČR ve vzdělávací činnosti a spolupráce s vysokými školami

Spolupráce pracovišť Akademie věd České republiky a vysokých škol vytváří nezbytné synergické efekty pro rozvoj vědy a vzdělanosti v České republice a zároveň přispívá k efektivnímu zhodnocení vložených veřejných prostředků v souladu s tezí Wilhelma von Humboldta, že „mezi univerzitami a akademii by mělo docházet k živé výměně a plodné konkurenci“. Občasná a z mého pohledu vcelku zbytečná nedorozumění v této přirozené spolupráci vnímám jako důsledek absence kvalifikovaného veřejného dialogu na téma úlohy vzdělanosti a vědy v naší společnosti.

Svoboda bádání a badatelského prostředí je základním pilířem akademického života. Nezávislý a samosprávný charakter akademických činností mimo jiné zajišťuje vysokou míru ochrany jejich výsledků před možným politickým nebo ideologickým zneužitím. Jsem hluboce přesvědčen, že v tomto směru sehrávala a sehrává v našem prostředí jen stěží nahraditelnou roli právě Akademie věd – její ústavy mají právní samostatnost, netrpí byrokracií „shora“, mají velmi pružný kontakt se spolupracujícími vysokými školami. Určitě zcela zásadním pozitivním aspektem pro rozvoj badatelské práce je také skutečnost, že Akademický sněm zvolil z řad vědeckých pracovníků vedení Akademie věd. Díky tomuto demokratickému principu a širokému konsenzu má vedení Akademie věd ČR jasnou legitimitu, politickou nezávislost a s nimi spojenou nezpochybnitelnou odpovědnost za správu veřejných výzkumných institucí.

Hovořím-li o formě akademických činností, musím krátce zmínit i to, co je jejich obsahem. To, co spojuje všechny formy akademické činnosti, bez ohledu na institucionální zakotvení, je jejich základní poslání, kterým je shromažďování a rozvíjení vědění. Akademie věd toto poslání naplňuje uskutečňováním základního výzkumu v širokém spektru přírodních, technických, humanitních a sociálních věd. Rozvoj vědění a těžiště vědecké práce ve valné většině případů spočívá v pokusech o vyvrácení platné hypotézy. Tento složitý proces se uskutečňuje v rámci nenahraditelného vztahu učitele a žáka, jejichž dialog podněcuje rozvoj vědění, umožňuje přenášet nové výsledky do prostředí poslucháren, připravuje půdu k aplikaci těchto výsledků i do jiných disciplín a je základním znakem vzdělanostní společnosti. Mají-li tedy vysoké školy působit jako instituce vzdělávací, musí být nevyhnutelně i institucemi vědeckými. A naopak. Má-li Akademie věd působit jako

instituce vědecká, musí být zároveň i institucí vzdělávací.

Účast Akademie věd na vzdělávání proto pokládám za integrální část jejího poslání. Pracoviště Akademie věd se podílejí na vzdělávání jak výchovou mladých badatelů při uskutečňování doktorských studijních programů, tak i pedagogickou aktivitou svých pracovníků na vysokých školách. Spolupráce s vysokými školami byla v procesu přeměn v Akademii věd významně rozšířena a v dnešní době více než třetina tvůrčích pracovníků Akademie věd zároveň pedagogicky působí na vysokých školách. Důležitá je samozřejmě i spolupráce pracovišť Akademie věd s vysokými školami při řešení vědeckých projektů podporovaných společnými granty – ty představují zhruba třetinu všech projektů rozpracovaných v ústavech Akademie věd.

Z uvedeného je zřejmé, že výzkum a vysokoškolské vzdělávání v podmínkách České republiky tvoří personálně propojený funkční celek, v němž každá složka plní svou nezastupitelnou roli. Že je takováto spolupráce oboustranně prospěšná, dokumentuje nejlépe 53 společných pracovišť Akademie věd a vysokých škol, i řada společných aktivit v rámci programů center základního a aplikovaného výzkumu. Stále se tak ukazuje, že právě spolupráce akademických pracovišť a vysokých škol, v duchu výše uvedeného teze Wilhelma von Humboldta, je klíčová pro rozvoj vědy a vzdělanosti v České republice.

Úkolem Akademie věd a vysokých škol je navázat na dosavadní kvalitní výsledky a dále zvyšovat svůj vědecký a vzdělávací potenciál. V případě Akademie věd jde zejména o podporu těch směrů její činnosti, které jsou v českém prostředí komplementární k výzkumu na vysokých školách. Pracoviště Akademie věd, přestože jsou úzce propojena se vzdělávacím procesem, mají ve srovnání s univerzitami v mnoha ohledech lepší předpoklady, a současně i povinnost, orientovat se přede-

Foto S. Kyselová, Archiv SSČ AV ČR, v. v. i.

vším na řešení vysoce specializovaných, dlouhodobých a často interdisciplinárních projektů, které vyžadují soustředění kapacit trvalého charakteru a nákladnou infrastrukturu. V praxi jde zejména o:

- výzkum založený jak na provozu velkých a/nebo finančně náročných vědecko-výzkumných infrastruktur vyžadujících vysoce kvalifikovaný a spolehlivě zacvičený personál, tak i na dlouhodobých výzkumných programech prováděných za pomoci těchto infrastruktur;

- výzkum založený na úzké spolupráci členů středních až velkých badatelských týmů, přičemž vyškolení a nezbytná specializace člena týmu vyžaduje dlouhodobou přípravu a stabilní badatelské prostředí;

- výzkum prokazatelně mezinárodně excelentní či významně relevantní pro rozvoj české společnosti, vznikající kolem výrazných osobností, spojený s formováním vědeckých škol, na jejichž základech mohou vyrůstat centra mezinárodního významu a případně i zárodky budoucích nových pracovišť.

V Akademii věd přítom všichni dobře víme, že zvyšování vědeckého a vzdělávacího potenciálu je dlouhodobým cílem, jehož dosažení musí být provázeno pravidelným hodnocením činnosti pracovišť a jednotlivých vědeckých týmů. V současné době probíhá již šesté takové hodnocení, z toho čtvrté s výraznou účastí zahraničních posuzovatelů. Akademie věd je zároveň jedinou institucí v České republice, která takové hodnocení systematicky provádí. To je také jedním z důvodů, proč odmítáme neuvážené zásahy do systému vědy a vzdělávání, neboť jsme si dobře vědomi skutečnosti, že otázka důvěry ve vědu a vědce je podmíněna kritickým, avšak kvalifikovaným hodnocením jejich výsledků. V současné atmosféře, kdy dochází ze strany některých politických uskupení k nekritickému uctívání „inovativního“ potenciálu vědy a výzkumu, je proto třeba důrazně připomenout, že hlavním posláním Akademie věd a vysokých škol je svobodné poznávání světa podle přísných vědeckých kritérií, nikoli podle struktury industriální výroby nebo potřeb lokálních a nadnárodních trhů.